

Margarita Ros i el naixement de la consciència proletària

Parlem dels protagonistes

La Margarita li escriu una carta al seu fill

Estimat fill,
la fàbrica de Can Marfà forma part de la meva memòria.
I l'olor de bala de cotó i de greix de maquinària.
I el soroll constant i regular dels telers.
I el bram de la sirena, que marcava l'hora d'entrada i sortida,
i em foradava el cervell.

He de reconèixer que cada dia em costa més anar a la fàbrica, fill.
Perquè m'he fet gran, sí, però també per tot el que hem passat.
Encara recordo quan vaig entrar-hi a treballar l'any 1851.
Tenia 10 anys i em vaig sentir gran i privilegiada.
El senyor Gaità Marfà i Guanyabens havia tornat de Cuba
i acabava de fundar l'empresa de teixits.

A la fàbrica hi treballaven altres nenes com jo.
I tot i que no ens podíem entretenir,
sempre trobàvem temps per jugar a amagar-nos
entre embalums de roba i bobines de fil.
Això sí, tenint cura que l'encarregat no ens enxampés.

Llavors la fàbrica de Can Marfà només tenia sis telers.
Qui ho hagués dit,
que a final de segle seria la fàbrica més important de Mataró!
Ara, cada dia s'hi produeixen milers de samarretes,
calçotets, mitges i mitjons.

Sí, fill meu, m'he passat la vida treballant a Can Marfà.
Fent jornades de 14 hores de dilluns a dissabte
i tractant de recuperar forces els diumenges
mentre tirava endavant la feina de la casa.

És cert que el teu pare va morir reparant una d'aquelles màquines.
Però també ho és que els amos de la fàbrica,
els fills del senyor Gaietà,
em van prometre que mai em faltaria la feina
i que tu també hi podries treballar quan arribés el moment.
Em va semblar una decisió justa i els la vaig agrair.

Passats els anys, em vas dir que no els havia d'agrair res,
però a mi em costava acceptar els teus arguments.
I ara, que ets a la presó per defensar els drets dels treballadors,
m'adono que sempre has tingut raó
i em penedeixo de no haver sabut aconsellar-te millor.

Parlem de diners

La Margarita descriu el naixement de la indústria del gènere de punt a Mataró

Al llarg dels anys he vist molts canvis a la fàbrica, a la ciutat i al món.
A Mataró ara hi tenim un Parc Central i un **velòdrom**,
que sobretot fa servir la gent de diners.
I, a França, hi han inventat el cinematògraf!

Un **velòdrom** és una instal·lació esportiva per a les curses
ciclistes de pista.

Quan, als matins, la sirena de la fàbrica sonava, encara era fosc.
Els primers anys, als carrers només hi havia la claror dels llums d'oli.
O de la lluna, si era plena.
Ben aviat els fanals van ser de gas.
I ara, quaranta anys després, el 1899,
els estan canviat per llums elèctrics.

La fàbrica de Can Marfà també s'ha transformat.
Al començament hi treballàvem amb telers que grinyolaven molt.
Més tard hi van arribar els telers rectilinis Cotton,
els telers de puny i les **remalloses**.
I el 1881 ja hi havia a Can Marfà 22 bateries i 3 telers circulars.

Una **remallosa** és una màquina que serveix per fer les vores de
les peces de punt.

Un cop aconseguida l'autorització del rei Alfons XII
per fabricar apelfats, la producció de la fàbrica va créixer molt.
De Can Marfà en sortien samarretes, calçotets, mitges i mitjons
cap a Perú, Mèxic, Xile, Filipines i, fins i tot, Japó.

Tot això va ser possible gràcies a la força del vapor.
Però també gràcies a la força dels més de 600 treballadors,
i sobretot treballadores,
que fèiem que Can Marfà produís centenars de milers
de peces de punt cada any.

Sé com és la vida d'aquests treballadors i treballadores.
I puc dir que el progrés que ha arribat a tot arreu,
ens ha deixat de banda a nosaltres.
Perquè seguim treballant sense descans
i el sou només ens arriba per comprar les patates i les arengades
amb què ens alimentem.

Ara entenc que et revoltessis, fill,
i que em diguessis que havíem d'anar a la vaga.
Però llavors jo estava sola i em faltaven els ànims.
Només tenia aquesta feina
i estava convençuda que no sobreviuríem si la perdia.

La nostra ciutat s'ha convertit en un centre molt important
de producció de peces de punt.
La línia de ferrocarril Mataró-Barcelona,
inaugurada el 1848, i la sortida al mar
han afavorit l'èxit de les fàbriques i n'han enriquit els amos.
Però tens raó, fill meu: quin benefici hem obtingut nosaltres?

Quan protestem per millorar les nostres condicions de treball,
els empresaris fan un locaut, és a dir, tanquen les fàbriques.
I amb les fàbriques tancades i sense cobrar,
els dies se'ns fan llargs i la panxa se'ns buida.
Al final, sempre tornem a treballar com abans,
però més decebuts i derrotats.

Mentrestant, Mataró segueix fent-se gran.
Ara que estem a punt de canviar de segle,
diuen que ja hi vivim més de 19.000 persones.
Molts homes i dones han vingut de fora buscant feina.
I ara sé, fill meu, que els necessitem a tots.

Parlem de poder

La Margarita descriu el món jerarquitzat de la fàbrica

Can Marfà és un món a petita escala.
Els amos prenen les decisions i els treballadors els obeïm.
Hi ha diferents categories de treballadors:
personal de l'administració, encarregats de secció,
contramestres, oficials, ajudants, mossos...
I també s'hi reuneixen diferents oficis:
filadores, bobinadores, teixidores, cosidores, porters,
mecànics, fusters...

El **contramestre** vigila els obrers d'una fàbrica.
L'**oficial** fa una ofici sota les ordres d'un cap.

Quan era joveneta, em vaig fer amiga de la Pilar.
La Pilar treballava al despatx de la fàbrica.
La seva feina era més important que la meva,
però ella no és considerava superior a les altres treballadores.
I, de vegades, sortíem a passejar juntes els diumenges.

Jo sempre li estaré agraïda a la Pilar.
Ella i el teu pare em van salvar d'un home,
un encarregat de la fàbrica que m'empaitava.
I no ho oblidaré mai.

Cada vegada que aquell encarregat passava pel meu costat,
em deia coses que m'incomodaven.
Jo seguia remallant mitges i mitjons, i callava,
perquè si li parles malament a un superior, pots perdre la feina.

Un dia, però, aquell encarregat va passar de les paraules a l'acció.
I sort vaig tenir de la Pilar,
que en aquell moment venia a fer-me un encàrrec.
La Pilar va començar a cridar-li que em deixés en pau.
I aquell malànima va replicar:

—Tranquil·la, noia, que no veus que li agrada?

Llavors la Pilar va córrer a demanar ajuda a un mecànic,
que estava arreglant un teler allà a la vora.
El Sendo va venir de seguida i li va plantar cara a l'encarregat.
Si vols que et digui la veritat, no sé que li va dir,
però el cas és que aquell bèstia no em va molestar mai més.

Passats els anys, em vaig casar amb el Sendo
i poc després vas néixer tu.
Sé que t'ho he explicat moltes vegades, fill,
però m'agrada recordar que el teu pare era un home valent,
que defensava la raó i no s'arronsava davant ningú.
Estic convençuda que t'hagués entès i t'hagués fet costat.
Però va patir aquell maleït accident.
I no el van poder salvar ni a l'Hospital de Sant Jaume
ni, després, les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül.

Ai, fill meu, quantes vegades hem acabat enfadats
per culpa dels amos i de la fàbrica!
Jo em sentia agraïda per la feina,
perquè ens feien regals als casaments i les comunions,
perquè s'adreçaven a nosaltres com si fossin els nostres protectors.

I tu em deies que ens explotaven, que ens xuclaven la vida,
que no ens havien de fer de pares, sinó tractar-nos amb justícia.
I així m'ho deies, així:

—No volem paternalismes, mare. Volem justícia.

Parlem de les dones

La Margarita ens en descriu la importància

La indústria del teixit a Mataró ha estat un èxit
gràcies al treball de les dones.

Però les dones importen ben poc en aquest món.

Fins i tot les més riques.

A la fàbrica, les decisions les prenen els fills del senyor Gaietà.

La vídua i les filles no hi tenen veu ni vot,

tot i formar part de l'empresa.

A Can Marfà, les dones som més del doble que els homes.

Nosaltres filem, bobinem, teixim, cosim, remallem, resseguim...

Ens encarreguem de les tasques més delicades.

De fet, les puntes de coixí i les blondes de Mataró

tenen molta anomenada.

Però aquesta destresa no està gaire valorada.

Només cal mirar el nostre sou:

les dones cobrem la meitat que els homes.

El contramestre, el molt **barrut**, diu que cobrem menys

perquè xerrem i cantem mentre treballem,

i perquè no som tan fortes com els homes.

Però aquest argument no té cap sentit.

Per repuntar peces de roba no cal tenir força.

I quan treballava a casa per encàrrec de la fàbrica,

que els importava a ells si cantava o xerrava?

Si cobrava a preu fet, tant per peça acabada.

Diem que una persona és **barruda** quan es mostra atrevida i menysprea els altres.

I, a sobre, sovint hem d'aguantar
que els nostres superiors ens empaitin.
Com aquell encarregat que va voler aprofitar-se de mi.
El doctor Antoni Franquesa diu que les condicions de calor,
poca roba i poc descans propicien aquest tipus de situació.
Però a mi em sembla que, a l'hora de controlar-se,
aquesta mena d'homes perden la força molt ràpid!

Ja veus, fill, que ara et dono la raó!
Tot han estat excuses per pagar sous més baixos
i obtenir guanys més alts.
El mateix que passa amb els infants menors de 10 anys,
que els fan treballar per una misèria
i els hem d'amagar a corre-cuita quan venen els inspectors!
El 1873, el govern de la República va prohibir
que els infants treballessin, sí.
Però, pel que es veu, no ha servit de res!

Parlem del dia a dia

La Margarita ens descriu la vida fora de la fàbrica

Ara que soc gran, arrossego els anys de son acumulada,
de calor sufocant dins de la fàbrica,
de deler per beure del càntir d'aigua fresca
i de cansament i esquena encorbada.

I mira que el doctor Franquesa ens diu que hem tingut sort,
perquè Can Marfà té gran finestres
que permeten que hi entri la llum i es ventili l'ambient.
Perquè es veu que hi ha fàbriques que no tenen ni això.

Segons l'arquitecte municipal, el senyor Puig i Cadafalch,
hi ha fàbriques que semblen sales de turment.

Malgrat tot, també tinc bons records del passat.
Dels dies de festa, que n'eren pocs, però els aprofitàvem.
Recordo els balls de festa major, les cantades de **caramelles**,
els saraus de carnestoltes, els aplecs a les ermites.
Recordo les celebracions del Nadal, de la Pasqua Granada,
de la castanyada per Tots Sants i de Sant Josep.
I també recordo que anàvem al bosc el **dijous llarder**.

Les **caramelles** són cançons que cantaven colles de cantaires
durant els dies de Pasqua.

El **dijous llarder** o dijous gras és l'últim dijous abans de la
quaresma.

Els dies de festa de guardar fèiem un esforç
i preparàvem un dinar especial.
Eren dies de missa, però tu, fill meu, mai hi volies anar.
Sí que t'agradava, però, el teatre.
I sempre estaves a punt per anar a la Sala Talia,
la Sala Euterpe o al Círculo Clavé.

I, de petit, com t'agradava passejar per la fira de la Riera
i de la plaça de Santa Anna quan arribava la Segona Pasqua!
Hi havia parades de plats-i-olles, d'atuell de llauna,
de llibres, de quincalla, de robes, d'indianes, de ferro vell...
I de joguines, que eren les que més t'agradaven!

Els amos de les fàbriques, però, es mantenien a part
i es reunien amb la resta de famílies benestants
al Casino Mataroní, al Filharmònic, a l'Apol·lo o a l'Harmonia.

Nosaltres, la gent treballadora, ens reuníem a l'Ateneu Mataroní.
Allà hi hem passat molt bones estones:
hem xerrat, hem fet **gatzara** i hem compartit penúries i alegries.
A l'ateneu, també hi hem après moltes coses.
Jo, ja gran, hi he après a llegir i escriure.
I, des de llavors, sempre que puc agafo un llibre o un llapis.
Per mi ha estat un petit miracle
que em permet escriure aquestes ratlles i saber més coses del món.
I, gràcies a això, ara entenc millor el sentit de la nostra revolta.

La **gatzara** és el conjunt de crits i sorolls amb què una colla de gent expressa la seva alegria.

Parlem d'idees i creences

La Margarita ens descriu el naixement de la cultura proletària

Quantes vegades, fill meu, has sortit de casa cantant aquesta cançó:

*Petroli volem,
aiguarràs hi tirarem.
I «ditxosa» serà aquella hora
que telers i amos encendrem!*

A mi m'esgarrifava escoltar-la.
Tenia por de perdre la feina.
Però a poc a poc vaig començar a sentir la ràbia que tu senties,
la ràbia que provoca la injustícia.
El 1881 i el 1883, després d'unes protestes,
els amos de la fàbrica la van tancar, van fer un locaut.
I vam estar més de 13 setmanes sense treballar ni cobrar!

Uns anys després, el 1890,
la vaga de treballadors va esdevenir inevitable i necessària.

Gràcies a la vaga treballem un hora menys cada dia
i ha augmentat el preu de la mà d'obra.
Però encara hem de lluitar per aconseguir altres millores:
la jornada laboral de 8 hores,
el sou per hores i no per peces acabades,
i el descans setmanal de 36 hores.
El dia del treballador, l'1 de maig,
cal sortir al carrer per fer sentir aquestes demandes.

Els treballadors ens hem anat organitzant.
A més de la Unió de les Tres Classes de Vapor de Mataró,
que aplega filadors, teixidors i obrers del cotó,
s'ha creat la Sociedad Fabril de Obreros de Género de Punto
i s'ha inaugurat el Centro de las Corporaciones Obreras.

Tu no ho has pogut veure, fill meu, perquè ets a la presó.
Però sé que has contribuït a fer possible tot això.
Sé que vas donar suport als treballadors del cotó de Mataró
per crear un sindicat d'àmbit estatal.
I que vas participar a Barcelona en el congrés obrer del 1888,
en què es va fundar el sindicat Unió General de Treballadors (UGT).

Sempre has estat molt valent.
Encara et recordo dient que davant les dificultats
no ens havíem d'encomanar als sants,
que havíem de lluitar plegats pels nostres drets i la nostra salut.

Ara sabem que ens hem d'unir i mobilitzar
per aconseguir millores i canvis.
Però, de vegades, mantenir el compromís es difícil.
Molts treballadors vivim gairebé en la pobresa.
Molts ens sentim descontents i desesperats.
Els aldarulls i atemptats al carrer son habituals.
I tenim por.

Te'n recordes de la meva amiga del despatx, la Pilar?

Sé que no t'agradava.

Deies que no era dels nostres, que no lluitaria per nosaltres.

La Pilar ja fa temps que no treballa a la fàbrica.

Es va casar amb un home de diners i és una senyora.

Doncs, bé, el cas es que seguim sent amigues.

I m'ha dit que tenen un advocat a la família
que farà el que pugui per treure't de la presó.

Ho aconseguirà, ja veuràs.

I llavors tindrè un altre motiu per estar-li agraïda!

Mentrestant, fill meu, has de saber que la teva lluita ja és la meva!

 Xarxa de Museus
d'Història i Monuments
de Catalunya

MUSEU DE MATARÓ